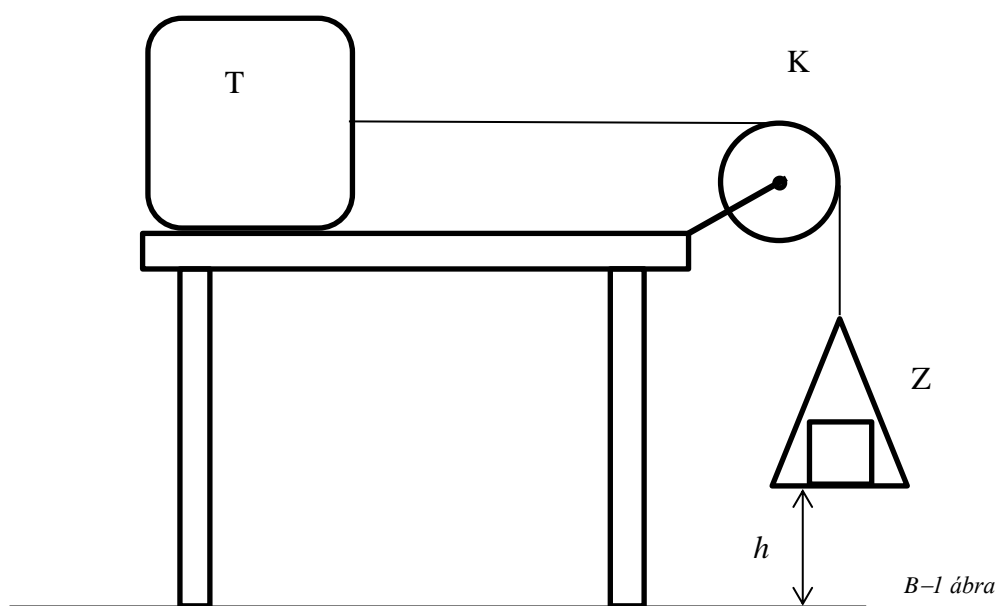

57. ročník Fyzikálnej olympiády
v školskom roku 2015/2016
Kategória B – krajské kolo
Text úloh v maďarskom jazyku

1. Egy mechanikai rendszer

A mozgástörvények oktatásához a fizikatanár a B–1 ábrán felvázolt szemléltetési kísérletet állította össze. Az asztal vízszintes lapján az M tömegű T testet egy vékony fonál köti össze a Z tányérral, amely tömege a nehezékekkel együtt m . A fonalat egy henger alakú csigán (K) át vezetjük, amely sugara r , tömege m_k és forgástengelyére számított tehetetlenségi nyomatéka J . A fonál az asztal felett vízszintes helyzetben van, majd a csiga hengerfelületén vezetjük.

A kísérlet kezdetén a tányér a nehezékekkel h magasságban volt a padló felett. A tányér elengedése után a rendszer mozogni kezdett. A tányér t idő alatt érte el a padlót.

- Rajzolják át a rendszer vázlatát, és jelöljenek be minden erőt, amely a mozgó részekre hat! Határozzák meg (definiálják) ezeket az erőket!
- Adják meg a T test, a Z nehezékekkel megrakott tányér valamint a K csiga mozgásegyenletét! Határozzák meg a T test és az asztallap anyaga közti súrlódás f súrlódási tényezőjét!
- Határozzák meg mekkora F_r nagyságú erő hat a csigára a csiga forgástengelyében a rendszer mozgása közben, valamint a φ szöget amelyet az F_r erő a függőlegesen felfelé mutató iránnyal zár!

A feladatot oldják meg általánosan, majd a következő értékekkel: $M = 500$ g, $m = 260$ g, $m_k = 100$ g, $r = 50,0$ mm, $J = 1,50 \times 10^{-4}$ kg $\cdot$ m², $h = 60,0$ cm, $t = 1,25$ s, $g = 9,81$ m $\cdot$ s⁻²!

A fonál hajlékony, nem szakad és nem nyúlik, tömege pedig elhanyagolhatóan kicsi. A csigán át vezetett fonál a henger felületén nem csúszik.

2. Rezgés két folyadék határán

Egy hengeres edényben két folyadék van, amelyek sűrűsége ρ_1 és ρ_2 ($\rho_2 > \rho_1$). A két folyadék nem keveredik (víz és olaj), a két folyadék közti határ síkot alkot. Az edénybe egy h magasságú hengert helyezünk úgy, hogy a forgástengelye függőleges legyen – lassan helyezzük a folyadékokba, hogy azok ne keveredjenek. A henger úszni fog, és a forgástengelye függőleges marad, a felső lapja a felső folyadék szabad szintje alatt van, míg a magasságának p része az alsó folyadékba merül.

- Készítsenek vázlatos rajzot! Melyik folyadék lesz az edény alsó és melyik az edény felső részében? Indokolják fizikai érvekkel a folyadékok elrendeződését!
- Határozzák meg a henger ρ sűrűségét abban az esetben, amikor az edény alsó részét a sűrűbb folyadék tölti ki!
- Amennyiben a b) esetben függőleges irányú impulzust adunk a hengernek, függőleges irányú rezgőmozgásba kezd az egyensúlyi helyzete körül! Adják meg a henger mozgásának mozgásegyenletét! Tételezzék fel, hogy mozgás közben a henger felső része a felső folyadékban marad, az alsó része pedig az alsó folyadékban, és nem érinti az edény alját! Határozzák meg a rezgőmozgás f frekvenciáját!

A feladatot oldják meg általánosan, majd a következő értékekkel: $\rho_1 = 700 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$, $\rho_2 = 1,00 \times 10^3 \text{ kg} \cdot \text{m}^{-3}$, $h = 12,0 \text{ cm}$, $p = 0,80$, $g = 9,81 \text{ m} \cdot \text{s}^{-2}$!

Az edényben levő folyadékok szintjének felülete lényegesen nagyobb a henger keresztmetszetétől! A folyadékok a henger mozgásával szemben elhanyagolhatóan kis ellenállást fejtenek ki.

3. A gáz melegítése

Az edénybe zárt gázzal feltételezzük, hogy ideális gáz. A folyamat kezdetén (1) a gáz térfogata V_1 , nyomása p_1 , termodinamikai hőmérséklete T_1 . A gázt új állapotába (2) juttatjuk, amelyben a nyomása $p_2 = ap_1$, térfogata pedig $V_2 = bV_1$.

- Határozzák meg a gáz T_2 hőmérsékletét a 2 állapotban, és fejezzék ki T_1 szorzataként!

Az 1 állapotból a 2 állapotba a gáz két eltérő folyamatban jut el. Az első (A) folyamat izochor állapotváltozás az 1 állapotból a 3 állapotba, majd izobár állapotváltozás a 3 állapotból a 2 állapotba. A második (B) folyamat egy „egyenes” átmenet az 1 állapotból a 2 állapotba – a nyomás lineárisan változik a térfogat függvényében.

- Rajzolják le az A és B folyamatok $p - V$ diagramját (mindkettőt)!
- Határozzák meg, mekkora Q_A hőt kell átadni a gáznak az A folyamatban, míg eljut az 1 állapotból a 2 állapotba!
- Határozzák meg, mekkora Q_B hőt kell átadni a gáznak a B folyamatban, míg eljut az 1 állapotból a 2 állapotba!
- Határozzák meg a gáz által végzett W munkát az 1–2–3–1 körfolyamatban, valamint a körfolyamat η hatásfokát!

A feladatot oldják meg általánosan, majd a megadott értékekkel: $a = 1,20$, $b = 1,50$, $p_1 = 200 \text{ kPa}$, $V_1 = 5,00 \text{ dm}^3$, $T_1 = 300 \text{ K}$!

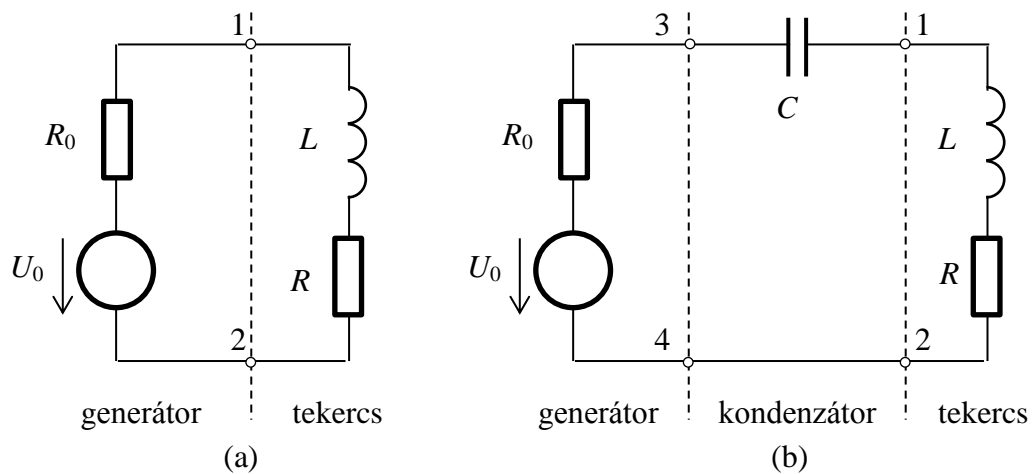
Az ideális gáz hőkapacitása állandó térfogat mellett $C_V = (s/2)nR$, kétatomos molekulák esetében $s = 5$.

4. A tekercsben folyó áram

Erős mágneses tér létrehozásához egy L indukciójú és R ellenállású tekercset használunk. A tekercs áramforrása egy f frekvenciájú, R_0 belső ellenállású és U_0 effektív belső feszültségű generátor.

- A tekercset a B–2(a) ábra szerint csatlakoztatjuk a generátorhoz. Határozzák meg a tekercsben folyó I_1 effektív áramerősséget, valamint a tekercs P_1 effektív teljesítményét! Határozzák meg a feszültség és áram közti φ_1 fáziskülönbséget a generátor 1–2 csatlakozási pontjai közt!
- A tekercsben folyó áram megnövelésének egyik módja egy kondenzátor beiktatása az áramkörbe (lásd a B–2(b) ábrát). Határozzák meg a tekercsben folyó I_2 effektív áramerősséget, ha a kondenzátor kapacitása C_1 !
- Határozzák meg a kondenzátor C_2 kapacitását, amikor a tekercsben folyó I effektív áramerősség értéke eléri az I_m értéket! Határozzák meg I_m értékét, valamint a tekercs P_m effektív teljesítményét ebben az esetben! Határozzák meg a $p = I_m/I_1$ arányt, és értékeljék a módszer használhatóságát a tekercs mágneses mezőjének megnövelésére!

A feladatot oldják meg általánosan, majd a következő értékekkel: $f = 1\,200$ Hz, $L = 125$ mH, $R = 36,0$ Ω , $U_0 = 24,0$ V, $R_0 = 50,0$ Ω , $C_1 = 500$ nF..

B–2 ábra